

Úsmevy
z pekla

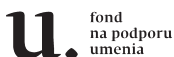
Stanislaw Haler

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Úsměvy
z pekla

Copyright © Stanislav Háber 2018
Cover design © Ľubica Končeková 2018
Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava 2018
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia

Rukopis vznikol s finančnou podporou
Literárneho fondu

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Stanislav Háber: Úsmevy z pekla
Zodpovedná redaktorka Silvia Semaková
Obálka, grafická úprava a sadzba Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-039-0

Úsmevy
z pekla

Stanislav Háber

*„... žiadne zvláštne odhalenie nie je možné,
ak celé naše samotné bytie nie je nástrojom tohto odhalenia...”*

William Temple

Viedeň 1899

Po priestrannej spálni paláca s vysokými oknami sa rozlieha Mozartov menuet. V strede miestnosti stojí bohato zdobená posteľ s bielymi nadýchanými čipkovanými prikrývkami. Obrovské tri svietniky zo stropu a lampy po obvode spálne vyžarujú množstvo svetla. Na dlaždiciach na dlážke sú rozprestreté kožušiny, po ktorých kráčajú bosé ženské nohy opatrne ako na malej prechádzke.

Štíhle dievča s rozpustenými dlhými čiernymi vlasmi kráča ľahučko oblečené v hodvábnej priesvitnej bielej dlhej košeli. Tvár má vyrovnanú, súmernú, mladú a krásnu ako antická socha. Vidieť na nej neisté očakávanie, zvedavosť a priam dychtivosť po neznámom, vzrušujúcom. Veľké modré oči má lemované čiernymi tenkými obrvami. Pery má sýtočervené a trošku ich pootvorí, až vidno jej bieloskvúce zuby. Pomaly obchádza posteľ a drobnou jemnou rukou pohládza prikrývku. Vtom sa oproti nej otvoria dokorán dvojkrídlové dvere. Stojí v nich postava muža v bohato zdobenej uniforme. Do tváre mu nevidno, lebo ju má v tieni dverí. Uniforma je prepásaná modrou šerpou a na hrudi visí množstvo vyznamenaní. Postava sa nezdá mladá, ale ani starecký sklon chrbta nevidieť, keďže je rovno vystretý. Vojde seabedome dnu. Mužské ruky pri zatváraní dvojkrídlového vchodu však prezrádzajú roky. Mladá žena fascinovane hľadá. Znehybnie len na chvíľu. Rozväzuje si šnúrky zviazané na hrudi na hodvábnej košeli. Košeľ sa z nej padá k jej bosým nohám. Stojí nahá, krásna a mladá. Prsia sa jej nebadane chvejú vo vzrušenom očakávaní.

Viedeň 1944

Ráno sa otvoria dvere na bielom prízemnom vidieckom dome so statkom v tvare štvorca. Okná sú malé, nízko nad zemou v čiernych drevených rámoch. Majú jednoduchú železnú žardiniéru v poslednom kúte s opadaným červeným muškátom, ktorý vo svojej opustenosti pôsobí úboho. Na kvetoch sa z posledných síl držia červené lupene. Dvor je blatistý. Sú po ňom rozsypané sivé skaly a skalky. Kedysi dávno bol tvrdý a udupaný. Na zemi je veľa blata z čiernej zeminy, z ktorej sa skalky chodením vykopli. Šindľové strechy sa od sivej rannou hmlou zatiahnutej oblohy pošmúrne odrážajú. Vychádza mladá príliš chudá žena v dlhej tmavej sukni s vlasmi schovanými pod rovnakou nevýraznou šatkou. Prechádza krížom dvor k maštali, na ktorej otvára malú závoru. Zo zamračenej oblohy drobno prší. V maštali si berie drevenú nádobu na mlieko, malý stolček prikladá ku krave, keď sa zháči. Na kope sena zašuchoce. Zbadá baganče. Zjojkne. Pustí nádobu aj stolček a chytí vedľa o stenu opreté vidly do rúk.

Zo sena sa vyhrabe vychudnutý štyridsaťštyriročný muž. Jeho zodratá a roztrhaná košeľa sa podobá skôr na starú handru: „Slečna, prepáčte, nekričte, prosím,“ upokojuje ju a rukami sa bráni pred vidlami. „Mám dlhú cestu za sebou. Utekám z Nemecka. Som hladný, prepáčte, nechcel som vás nastrašiť.“

Žena vidly trošku skloní: „Čo tu u nás chcete? My tu nič pre žobrákov nemáme.“

Muž prosebne stojí. Má krátke kučeravé vlasy a v tvári strach: „Slečna, nehnevajte sa, utekám z väzenia. Zavreli ma v Nemecku. Ženu mám

na Slovensku so štyrmi deťmi. Malo sa mi narodiť štvrté. Nevieť ani, či je to dcéra alebo syn. Nehnevajte sa. Nerobte krik. Som väzeň na úteku. Zabili by ma, keby ma chytili. Mám štyri deti, verte mi, nechcem vám ublížiť. Tu vo Viedni som sa narodil. Hľadám matku, ktorú som od detstva nevidel. Idem k nej, aby mi pomohla dostať sa rýchlo domov. Neublížte mi. Už to nemám ďaleko. Stovky kilometrov som prešiel. Nezničte ma, keď som tak blízko. Volám sa Jozef, Jožko Polák, tu vo Viedni som sa narodil, ale mama ma dala do Čiech.“

Mladá žena váha, ale napokon s pochybnosťami oprie vidly o stenu maštale.

Sedí za stolom v kuchyni a hltavo prežúva suchý tvrdý čierny chlieb. Mladý tridsaťročný krívajúci muž s čiernymi nakrátko vystrihanými vlasmi chodí okolo neho. Na sebe má ledabolo zakasanú košeľu do nohavíc a čiernu vestu z hrubého súkna: „Takže ty si zbeh? Ty si ušiel z vojny?“

Pokrúti pohotovo hlavou: „Nie, ja som ušiel z väzenského tábora. Boli by ma zabili a ja mám štyri deti.“

„Aha!“ rázne povie a zastaví sa muž pred Jožkom, akoby ho chcel obviňovať. „A čo si urobil, že ťa zavreli? Ja som bol na fronte, strelili ma do nohy a doma sa tu zatiaľ pohybuje samý odpad, samí komunisti, čo nechápu, aká je vojna strašná.“

Hltavo dožul a odpil si z pohára mlieka. Zatiaľ žena po kuchyni hrmotí s hrncami. Jožko preglgne: „Ja som vojnu nechcel. Ona si ma sama našla. Najprv sme s deťmi ušli zo Slovenska do Čiech.“

Žena sa obzrie od sporáka: „Veď ste vraveli, že ste sa narodili vo Viedni?“

Pritaká: „Narodil, ale som viedenský Čech. Ako zanikla Československá republika, ako Čecha ma na Slovensku nechceli. Spolu s manželkou a tromi deťmi sme šli do Čiech. Mohli sme si vziať len toľko, čo sme uniesli v rukách. Dom aj so statkom prepadol štátu. V Čechách ma zatklo gestapo. Väznili ma v Prahe na Pankráci, to je taká ich strašná väznica. A odtiaľ ma previezli do Nemecka, odkiaľ som ušiel. Ešte vo väzení v Prahe som dostal správu, že žena sa vracia na Slovensko, čo bolo logické, veď je Slovenka a žijú tam jej sestry. Sama by si v Čechách so štyrmi deťmi neporadila.“

Krívajúci muž Jožkovi neverí. Zazerá na sediaceho chudého chlapa a s hrmotom si pritiahne bližšie stoličku, na ktorú si predtým sťažka sadol:

„Takže ak ťa zatklo gestapo, ak by ťa tu našli, máme problémy. A my s Hertou sa ideme brať. Najlepšie bude, ak ťa pôjdem ohlásiť, že sme ťa tu našli.“

Oblapí chlapove ruky, ktoré sa ten snaží zo zovretia hneď vytriahnuť: „Človeče, dali ste mi chlieb. Váš chlieb som jedol a teraz ma dáš na istú smrť? Čo ty nemáš srdce? Idem za ženou a na vojnu kašlem. Nikdy som nikoho nezabil na rozdiel od teba a tiež som bojoval aj v prvej svetovej vojne. Nechaj ma žiť. Hneď idem preč. Nik ma nevidel, keď som sa sem cez plot do vašej maštale schoval. Nik ma neuvidí, keď odídem. Ideš sa ženiť, tiež budeš mať deti.“

Herta od hrncov: „Franz, nechaj ho, nech ide preč tak, ako k nám prišiel. Nik ho neuvidí. Pustím ho cez záhradu do lesa a odtiaľ sa môže vrátiť do mesta.“

Muž si vytrhne ruky zo zovretia. Jožkovi padnú tie jeho s buchotom na stôl. Franz si svoje založí obranne a nedôverčivo na hrud', na ženu sa pritom skúmavo a vyčítavo zahľadí: „Len aby aj nás toto dobrodružstvo nestálo život. Ja som si už svoje na vojne vytrpel. Nepotrebujem ďalšie problémy.“

Jožko rýchlo nervózne prikyvuje: „So mnou nebudeš mať problémy. Už idem preč. Som otec štyroch detí, tebe neublížim, nedovoľ ublížiť iným mne. Deti nemôžu byť bez otca.“

Franz od Jožka odvráti neutrálnu hlavu: „Dobre, nie som udavač, ale čo si nešiel k susedom? Načo k nám? Ale už si tu, dojedz a choď.“

Jožkove napätie tela ochablo: „Dobrý si ty človek, Franz, preto ti poradím, veď máš pred svadbou.“

Franz stále s nedôverou skúmavo: „A čo?“

„Kostolník,“ Jožko spiklenecky stíši hlas, ale nie toľko, aby Herta nepočula, „sa ťa bude pred svadbou pýtať, či je tvoja nastávajúca ešte poctivá.“

„Čože?!“ prekvapene naňho Franz vyštekne.

Šibalsky na Franza žmurkne: „Vieš, že či má na svadbe zvonieť na veľkom zvone na kostolnej veži alebo len na malom zvone vo zvonici. Lebo ak je poctivá, zvoní na veľkom, a keď nie, tak len na malom; a sem-tam zazvoní aj veľkým zvonom. Veľký zvon robí bim-bam a malý len dindi-dindi. Tak ty len kostolníkovi tak povedz, že nech sa ženy a nie teba pýta. Ty si ženích a pre teba je nevesta poctivá, ona musí povedať, aká je pravda a aký zvon má zvonieť.“

Herta prestane pracovať. Pozerá pobavene, podíde k stolu a začne sa smiať: „Čo si ty za človeka, že ti ide o život a žartuješ?“

Konečne sa usmeje aj Franz. Nato sa Jožko zoširoka rozosmeje: „Počujte, keby som sa nesmiel, už by ma zabili, keď ma na gestape mučili.“

Vidí v predstave dvoch nemeckých gestapákov iba v košeliach s vykasanými rukávmi ako Jožka vyzlečeného do pása ležiaceho na kamennej dlažbe bičujú po chrbte vo vyšetrovacej cele, ktorá má namiesto dverí mrežu. Biče plieskajú, koža po každom šľahnutí napuchne, je červená, až fialovie, z rán vyteká krv. Vidí Borku kľáčiacu v blate pred sivou budovou s uniformovanou strážou pri vchode. Oblečená je v jednoduchej dlhej sukni a blúzke so šalom prehodeným cez hlavu a ramená.

Jožko v kuchyni u Franza a Herty hovorí: „A moja žena kľáčala pred policajnou stanicou a prosila, aby ma nezabili, že je tehotná a tri deti máme.“

Dvere na stanici sa otvoria, dvaja nemeckí kati len v košeliach s vykasanými rukávmi vlečú držiac popod pazuchy Jožka, ťahajúc mu nohy po zemi. Krvavý chrbát má od biča bez kože, iba krvavé mäso. Hodia ho k nohám ženy, ktorá rozkrúca bielu šatku a prikladá ju na mužov chrbát. Hneď nato ho berú z jej náručia, ona zostáva kľáčať a plakať. Ťahajú ho späť dnu aj so šatkou na chrbte, ktorá premoká do krvi.

Pri predstave hovorí: „Pomohlo mi, že som sa narodil vo Viedni ako rakúsky Čech, čiže takmer árijec, čistá rasa. Nuž ma len zbičovali, až mi celá koža z chrbta zliezla. Takého s krvavým mäsom na chrbte ma hodili k nohám mojej ženy. Nevedela, ako mi pomôcť, tak ma objala a plakala, snažila sa ma zohriať šatkou, ktorá sa na rany prilepila.“

Jožko si nad stolom v kuchyni na gazdovstve prelamuje prsty na rukách: „Potom ma odvliekli do Prahy. Pri výsluchu mi povedali, že žena odišla s deťmi na Slovensko. Musím ju tam ísť hľadať.“

Franz počúva, vyberie z vrecka čierneho saka cigaretu a zapáli si, pritom spýtavo pozrie na Jožka: „Ale prečo ti to urobili? Musel si niečo vyparatiť.“

Odpije si z pohára s mliekom a pozrie na fajčiaceho Franza. Ten pochopí, opäť načrie do vrecka saka a podá mu cigaretu. Jožko si zapáli: „Tak hej, ak to chceš počuť. Kamaráti zbili jedného tajného.“ Pri rozprávaní vidí, ako traja chlapi v tmavej uličke bijú muža v čiernom klobúku. Zaútočia, zvalia chlapa na zem a bijú ho silno päťami, pričom si telo pridržiaujú kolenami.

„Udával ľudí. Zaslúžil si. Ukradli mu odznak tajnej polície, ale po nemecky nevedeli. Udača nezabili, iba zbili.“

Sedí v krčme, kde hrá jeden z mužov pri druhom stole na harmonike a ostatní chlapi pri ďalších stoloch okolo Jožkovho spolu s ním spievajú: *„Na Pankráci, na malém vršičku, stojí pěkné stromořadí; na Pankráci na malém vršičku, stojí pěkné stromořadí, měl jsem holku namluvenou, ale jinej mě za ní chodí, měl jsem holku namluvenou, ale jinej mě za ní chodí.“*

Jožko berie od jedného z chlapov sediacich s ním ríšsky nemecký odznak a pripína si ho odspodu na predný golier kabáta. Vstane a ide cez krčmu k inému stolu. Vyklolí golier pred dvoma mužmi sediacimi pri pive, ktorí s údivom sledujú, čo tam má, ostatní v krčme sa rozosmiejú: „A ja som im ten odznak vzal. Dal som si ho na kabát a v krčme sme sa zabávali, ak som na niekoho zakričal po nemecky, že pôjde so mnou. A tak ma iní sviniari udali na skutočné gestapo, odkiaľ si po mňa prišli.“

Odklepáva na gazdovstve v kuchyni popol z cigarety do popolníka na stole: „Neverili, že som pri tej bitke, keď zbili ich kolegu, nebol. A tak ma uväznili na Pankráci a potom v trestnom tábore. V tábore smrti, chápeš?“

„Hej, počul som o táboroch smrti. Z tých sa nik nedostane.“

Pokrúti hlavou: „Nedá sa to, ale ja musím žiť. Moja žena čakala štvrté dieťa, keď ma zavreli. Musím ísť za ňou, chápeš? To mi dávalo sily a ušiel som. Nevie, ako sa mi to podarilo. Ušli sme traja, ale rozdelili sme sa. Spolu by sme boli nápadní a hneď by nás pochytili. Už stovky kilometrov idem po nociach lesmi; a keď som už zúfalý, prídem k ľuďom. Všetci ma pustili ďalej, aj od vás pôjdem, lebo tu vo Viedni som sa narodil a žije tu moja matka. Len ju musím nájsť.“

„Ale už ťa!“ zlostí sa Herta a trieska utierkou po stole. „Pozrite sa, háveď, koľko mravcov sa nám nanosilo toto leto do kuchyne.“

Zahasí cigaretu: „Na mravce je najlepší vavrínový bobkový list. Kam ho dáte, tam mravec zbalí svoje caky-paky a ide preč.“

„Bobkový list, skutočne?“ čuduje sa Herta.

„Hej,“ prikývne. „Ešte pred vojnou sa nám tiež nanosili do kuchyne mravce. Rozlámam som vysušený bobkový list na ich cesty a už ich nebolo. Napísali mi len na rozlúčku list, že serieme na tvoj bobkový list, sľahujeme sa k susedom.“

Franz sa rozosmeje, až sa búcha do kolena. Herta sa s utierkou oženie od smiechu aj na Jožka ako na mravca.